

**AZ IRODALOM ÉS A KULTÚRA ÉLTETŐ KÖZEGE:
A LOKÁLIS ÉS A REGIONÁLIS**

**Az irodalom és a kultúra éltető közege:
a lokális és a regionális**

A 2018. november 5–6-i nagyváradai konferencia
szerkesztett szövegei

Szerkesztette:
Albu-Balogh Andrea, János Szabolcs, Verók Attila

Kolozsvár, 2020

A kötet megjelenését a Partiumi Keresztény Egyetem támogatta.

Kiadja az Erdélyi Múzeum-Egyesület
Felelős kiadó: Biró Annamária

Borítóterv: Gagy Judit Eszter

Készült a PENTAPRINT nyomdában

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Az irodalom és a kultúra éltető közege : a lokális és a regionális /

Szerkesztette: Albu-Balogh Andrea, János Szabolcs, Verók Attila. - Cluj-Napoca : Erdélyi Múzeum-Egyesület, 2020

Index

ISBN 978-606-739-169-5

I. Albu-Balogh, Andrea (ed.)

II. János, Szabolcs (ed.)

III. Verók, Attila (ed.)

Tartalomjegyzék

Előszó.....	3
A lokális és a regionális irodalom és kultúra változatai	
Bitskey István: Regionális identitástudat a kora újkori váradi költészetben.....	5
Verók Attila: Regionális olvasmányok a kora újkori Barcaságban. Transylvanicumok nyomában	17
Nagy Andor: Brassói hétköznapiak a város emlékezetében – az alkalmi írások művelődéstörténeti tanulságai (1650–1750).....	29
János Szabolcs: Régióképzetek és regionális identitás: Erdély és a Bánság a 18–19. századi német nyelvű utazási irodalom tükrében	49
Debreczeni Attila: Kazinczy fogságában: Debreceniek a debreceniség-vitában.....	67
Kusper Judit: Saját és lokális sajátos viszonya. Az irodalom mint emlékezhely Egerben.....	75
Lengyel Gabriella: A két Wesselényi alakja az erdélyi és partiumi emlékezetben.....	85
Tapodi Zsuzsa: A Markovits Rodion-életmű recepciójának változásai a lokális, regionális és egyetemes koordinátái között és a sokszínű avasi társadalmi-kulturális közeg	97
Szilveszter László Szilárd: Lokális identifikáció, transzcendencia és politikai állásfoglalás Balla Zsófia rendszerváltás előtti költészetében.....	111
A lokális és a regionális kultúra színterei és intézményei	
Veres Gábor: A tájházak mint a kultúra éltető közegei – a kulturális örökség rétegzettségének tükrében.....	127
Odler Zsolt: <i>Bokréta Isten kalapján</i> . Egy ifjúkori emlékekbe szőtt örökségi tudósítás jelentősége a helytörténet-kutatásban	137
Fleisz János: Nagyváradi főtere mint az emlékezet kiemelt helye	149
Nagy Éva: 200 éves a magyar nyelvű oktatás és református egyház a román fővárosban	163

„Európai szemmel és erdélyi lélekkel”.

Új szempontok Karácsony Benő életművének kutatásában

Albu-Balogh Andrea: Egy kutatás kérdései, hiátusai és eredményei. Karácsony Benő életútjának nyomában.....	171
Gudor Kund Botond: Karácsony Benő és Gyulafehérvár	191
Gintli Tibor: Otthonosság és anekdotizmus összefüggései Karácsony Benő prózájában	227
Antal Balázs: Eljárások és formák Karácsony Benő novellisztikájában.....	237
Demény Péter: „Minden rendes embernek.” Narrátor és író azonosíthatóságának kérdései Karácsony Benő Felméri-regényeiben	245
Balázs Géza: Biomorfizmus (a természeti jelenségek és állatvilág humanizálása) Karácsony Benő <i>Napos oldal</i> című regényében	249
Balázs Imre József: <i>Napos oldal</i> : gondolatok két vizuális adaptáció kapcsán – Mihályfy Sándor filmje és a <i>Transindex</i> infografikája	263
Személy- és helynévmutató	269

Előszó

Általában nagyon keveset, manapság azonban talán mégis egyre többet beszélünk arról, hogy a lokális kultúra milyen megtartó erőt képvisel a nemzeti kultúra szempontjából. A helyi közösségek, a lokális és regionális milió tényleges táptalaja a később magasabb szintre emelkedő irodalomnak és kultúrának, amely válhat akár nemzeti, akár világméretűekben is meghatározó vagy hatást kifejtő tényezővé. A legtöbb esetben csak az alakulási folyamat végeredményéről, a jól ismert szétsugárzó jelenlétről ejtünk szót, azt vizsgáljuk, és megfélekedünk az irodalom és kultúra születésének és felnövekedésének körülményeiről, éltető közegéről, amely nélkül a végső állomás elérése is elképzelhetetlen. Meg vagyunk győződve arról, hogy az igazán fontos, egész életutakat meghatározó tényezők mindenkor helyi szinten történnek, csak a lokális értékből válhat nemzeti vagy nemzetközi hatású életmű. Miként a világörökségi helyszínek is mindenkor a helyi kulturális örökségből nőnek ki, ugyanúgy a lokális irodalom és kultúra produktumai és művelői sem azonnal a „csúcs”-ra születnek, hanem oda kitaró és a helyi közösséget meggyőző munkával jutnak el. Így válik a lokális vagy regionális közeg a kiterjedt alkotói recepció előkészítőjévé, próbaterepévé, sokszor valódi tartós ösztönzőjévé.

A 2018. november 5–6. között a Partiumi Keresztény Egyetem Nyelv- és Irodalomtudományi Tanszéke szervezésében *Az irodalom és a kultúra éltető közege: a lokális és a regionális* címmel Nagyváradon megrendezett konferenciánk, melynek tanulmányokká szerkesztett előadásainak jelentős részét adjuk közre ebben a kötetben, a fenti kijelentések okán kívánt bekapcsolódni abba a diskurzusba, amely a lokális és regionális vs. globális viszonyát, egymásra hatását, illetve egymást feltételező voltát vizsgálja. Meglátásunk szerint ugyanis a helyi értékek felmutatása alapot teremthet arra, hogy Franz Kafkával együtt mondjuk ki: „a” helyi NEM a marginális, másod- vagy harmadrendű szinonimája! Sőt: a magas irodalom és kultúra genezisének helyszíne! Természetesen nem minden terméke jut el a nemzeti vagy a nemzetközi piacokra, de az ott elérhető alkotások biztosan innen indultak. Meghatározó jellege ellenére mégis méltatlanul kevés figyelem fordul erre a helyi és regionális közegre. Ebben a kötetben ezen a mellőzöttségen kívánunk változtatni: vitára serkentve tudós kollégáinkat és a szélesebb, érdeklődő közönséget is. Szeretnénk ugyanis a gyökerekig lemenve feltárni azt a soknyelvű és konfesszionálisan összetett kulturális-társadalmi közeget, amely kitermelte magából irodalmunk és kultúránk jeles képviselőit.

A Partiumi Keresztény Egyetem Nyelv- és Irodalomtudományi Tanszéke hagyományteremtő szándékkal indította útjára a kapcsolódó, transzdiszciplináris jellegű, nem csupán az irodalom- és kultúratudományok vizsgálódási területére korlátozódó konferenciasorozatot, amelynek célja a helyi és regionális irodalom és kultúra megítélésének javítása, minőségértékelésének rehabilitálása. A szakmai tanácskozás előadásai közül a jelen kötetben azok a szövegek kaptak helyet, amelyet szerzőik ennek a célkitűzésnek megfelelően állítottak össze. A lokalitás és regionalitás tematikájához kapcsolódó, nem kizárólag irodalom- és művelődéstörténeti irányultságú írásokat a

tárgyalt témák időrendjében közöljük, azaz a 15. századtól elindulva a kora újkoron és az újabb időszakokon átívelően egészen napjainkig. Ezek a tanulmányok alkotják kötetünk első felét, melyet két további blokkra bontottunk.

Akárcsak konferenciánk esetében, a jelen kiadványban is néhány tanulmány erejéig fókuszba kívánunk állítani egy olyan konkrét szerzőt, alkotót, akinek az életműve valamilyen módon kapcsolódik Nagyvárad lokális, illetve a Partium vagy Erdély regionális közegéhez, és bizonyítja, hogy a magas irodalom és kultúra kizárólag a helyiből nőhet ki. Választásunk a konferencia évében (2018) éppen születésének 130. évfordulóját ünneplő Karácsony Benőre (1888–1944) esett, aki elsősorban Gyulafehérvárhoz és Kolozsvárhoz fűződő munkásságával jól példázza azt a helyzetet, amelybe jelenleg a lokális és regionális irodalom és kultúra megítélése esik az általános – és tegyük hozzá: sokszor a kanonizált – közvéleményben (is): Németh László szerint ugyanis a koncentrációs táborban életét vesztő szerző „egészen társtalan a magyar irodalomban”.

Eger–Nagyvárad, 2020. szeptember 10.

a szerkesztők